

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาถึง “ความรู้และการปฏิบัติของเกษตรกรเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผัก อำเภอ สารภี จังหวัดเชียงใหม่ ” โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สาร ธรรมชาติทางการเกษตร ของเกษตรกรผู้ปลูกผักอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมกับความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สาร ธรรมชาติทางการเกษตร ในการผลิตผัก และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับการใช้สาร ธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผักอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2552 โดยการสุ่มตัวอย่างเกษตรกร 181 ราย จากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักที่จดทะเบียนกับสำนักงานเกษตรอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2552 จำนวน 475 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย คือ แบบสอบถาม โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน คือ ข้อมูลด้านลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สาร ธรรมชาติทางการเกษตร และข้อมูลปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้ปลูกผัก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) การทดสอบสมมติฐานหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ สารธรรมชาติทางการเกษตร ของเกษตรกร ใช้สถิติวิเคราะห์คือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยวิเคราะห์แบบขั้นตอน (Stepwise Method) เพื่อหาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson' s Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตร กับการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สาร ธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผัก

ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานด้านลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม

เกษตรกรผู้ปลูกผักส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 55.8 และเป็นเพศหญิง จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 44.2

เกษตรกรผู้ปลูกผักส่วนใหญ่ ร้อยละ 41.4 มีอายุระหว่าง 46-55 ปี โดยเกษตรกรมีอายุน้อยที่สุด 33 ปี อายุมากที่สุด 77 ปี อายุเฉลี่ยของเกษตรกร 50.10 ปี และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 9.37

เกษตรกรผู้ปลูกผัก ร้อยละ 72.4 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมา ร้อยละ 11.6 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ประสบการณ์ในการปลูกผักของเกษตรกร ร้อยละ 48.1 มีประสบการณ์ในการปลูกผักน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี ประสบการณ์ต่ำสุด คือ 1 ปี ประสบการณ์สูงสุด คือ 40 ปี ประสบการณ์เฉลี่ย คือ 9.62 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 9.4

ประสบการณ์ในการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกร ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.8 มีประสบการณ์ในการ ใช้สารธรรมชาติทางการเกษตร น้อยกว่าหรือเท่ากับ 4 ปี ประสบการณ์ต่ำสุด คือ 1 ปี ประสบการณ์สูงสุด คือ 15 ปี ประสบการณ์เฉลี่ย คือ 4.06 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.29

จำนวนแรงงานที่ใช้ในการ ปลูกผักของเกษตรกรส่วนใหญ่จำนวน ร้อยละ 58 มีจำนวนแรงงานที่ใช้ในการปลูกผักตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จำนวนแรงงานที่ใช้ปลูกผัก ต่ำสุด 1 คน จำนวนแรงงานที่ใช้ปลูกผัก สูงสุด 6 คน จำนวนแรงงานที่ใช้ปลูกผักเฉลี่ย 1.8 คน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.9

พื้นที่ปลูกผักทั้งหมดของเกษตรกร ร้อยละ 49.2 มีพื้นที่ปลูกผัก 1-5 ไร่ พื้นที่ปลูกผัก ของเกษตรกรน้อยที่สุด 1 งาน พื้นที่ปลูกผัก มากที่สุด 30 ไร่พื้นที่ปลูกผัก เฉลี่ย 2.13 ไร่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.82

รายได้จากการปลูกผักของเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.6 มีรายได้จากภาคการเกษตร น้อยกว่า 50,000 บาท รายได้จากภาคการเกษตรต่ำสุด 0 บาท รายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ย 23,300 บาท รายได้จากภาคการเกษตรสูงสุด 270,000 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 39,750

เกษตรกรผู้ปลูกผักส่วนใหญ่ ร้อยละ 50.8 มีต้นทุนในการปลูกผักน้อยกว่า 1,000 บาท ต้นทุนต่ำสุด 20 บาท ต้นทุนสูงสุด 150,000 บาท จำนวนต้นทุนเฉลี่ย 8,265.97 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 18,590

เกษตรกรผู้ปลูกผักส่วนใหญ่ ร้อยละ 57.5 ปลูกผักน้อยกว่าหรือเท่ากับ 2 ชนิด จำนวนชนิดของผักที่ปลูกต่ำสุด 1 ชนิด สูงสุด 12 ชนิด จำนวนชนิดของผักที่ปลูกเฉลี่ย 1.69 ชนิด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.62

การติดต่อ พบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือ สอบถามข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ ส่งเสริม การเกษตรอำเภอ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เกี่ยวกับเรื่องการเกษตร ผู้ปลูกผักส่วนใหญ่ ร้อยละ 55.8 ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 2-10 ครั้ง/ปี การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ส่งเสริม น้อยสุด 1 ครั้ง/ปี สูงสุด 20 ครั้ง/ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.57

การได้รับข่าวสารด้านสารธรรมชาติทางการเกษตรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอำเภอ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เกษตรกรผู้ปลูกผักส่วนใหญ่ ร้อยละ 58.6 ได้รับข่าวสาร ด้านสารธรรมชาติทางการเกษตร 2-10 ครั้ง/ปี การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม น้อยสุด 0 ครั้ง/ปี การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสูงสุด 15 ครั้ง/ปี การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉลี่ย 2 ครั้ง/ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58

เกษตรกรผู้ปลูกผักส่วนใหญ่ ร้อยละ 86.2 เป็นลูกบ้านหรือไม่มีตำแหน่งทางสังคม และ ร้อยละ 13.8 มีสถานภาพตำแหน่งทางสังคม

การเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ เกี่ยวกับการสารธรรมชาติทางการเกษตร เกษตรกรผู้ปลูกผักส่วนใหญ่ ร้อยละ 58.6 เคยเข้ารับการฝึกอบรม 2-10 ครั้ง/ปี การเข้ารับการ ฝึกอบรม น้อยสุด 1 ครั้ง/ปี สูงสุด 20 ครั้ง/ปี การเข้ารับการฝึกอบรม เฉลี่ย 2 ครั้ง/ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59

ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผัก ของ เกษตรกร

ความรู้ในการใช้สารธรรมชาติ เกษตรกรผู้ปลูกผักส่วนใหญ่ ร้อยละ 91.2 มีความรู้ใน การใช้สารธรรมชาติในระดับสูง และร้อยละ 8.8 มีความรู้ในการใช้สารธรรมชาติในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณา ความรู้ในการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการปลูกผักของเกษตรกร โดยแยกเป็นรายข้อ พบว่าเกษตรกร มีความรู้ในการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในระดับสูง โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 17.8 คะแนน (เต็ม 21 คะแนน) โดยคำตอบที่เกษตรกรตอบถูกมาก ที่สุด ร้อยละ 99.4 ได้แก่ สารธรรมชาติทางการเกษตรคือ สารหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากธรรมชาติ เพื่อลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร , สารธรรมชาติทางการเกษตรสามารถหาได้ง่าย ราคาถูก มีประสิทธิภาพสูงและสามารถผลิตได้ด้วยตนเอง, การใช้ปุ๋ยหมักปุ๋ยน้ำชีวภาพแทนปุ๋ยเคมีจะทำให้ ดินอุดมสมบูรณ์ มีธาตุอาหารครบถ้วน และการบริโภคพืชผักที่ผลิตจากสารธรรมชาติทาง

การเกษตรจะทำให้สุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยได้ง่าย และคำตอบที่เกษตรกรตอบผิดมากที่สุด ร้อยละ 54.7 คือ การฉีดพ่นสารธรรมชาติทางการเกษตรไม่ควรฉีดพ่นบ่อย เพราะสารสลายตัวได้ช้า

การปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติ เกษตรกรมีระดับคะแนนการปฏิบัติในการ ใช้สารธรรมชาติทางการเกษตร เฉลี่ย 2.843 ถือว่าเกษตรกรมีการปฏิบัติ ในระดับสูง และมีระดับคะแนนเฉลี่ยรวมทุกประเด็นเท่ากับ 34.12 (สูงสุดเท่ากับ 36 คะแนน) โดยภาพรวมเกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับสูง

ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผัก

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผัก พบว่ามี ตัวแปรอิสระ 4 ตัวได้แก่ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ระดับการศึกษา การได้รับข่าวสารด้านสารธรรมชาติทางการเกษตร และการเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงาน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผักของเกษตรกร อธิบายได้ว่า ตัวแปร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม มีผลต่อความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกร รองลงมา คือ ระดับการศึกษา การได้รับข่าวสารด้านสารธรรมชาติทางการเกษตร และการเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงาน ตามลำดับความสามารถของตัวแปรอิสระต่างๆ ในการอธิบายความผันแปรของความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกรจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนตัวแปรที่นำมารวมกัน โดยเริ่มจากตัวแปร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ที่สามารถอธิบายความผันแปรของความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตร ได้ร้อยละ 18.7 แต่หากรวมตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัว จะสามารถอธิบายความผันแปรของความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกรได้ร้อยละ 27.3 โดยตัวที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับตัวแปรตาม คือ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ระดับการศึกษา และการได้รับข่าวสารด้านสารธรรมชาติทางการเกษตร และมีความสัมพันธ์เชิงลบกับตัวแปรตาม คือ การเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงาน

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการปฏิบัติในการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผัก พบว่าการเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงาน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผักของเกษตรกร อธิบายได้ว่า ตัวแปร การเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงาน มีผลต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกร และการเปลี่ยนแปลงของ การเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงาน จะมีผลต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกรได้ร้อยละ 16.6 แสดงให้เห็นว่า

การเข้ารับการศึกษาอบรมจากหน่วยงาน มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผักของเกษตรกรในทางบวก (แปรผันตาม)

ความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตร กับการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผัก ของเกษตรกร พบว่ามีความสัมพันธ์กันเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และความสัมพันธ์ดังกล่าวมีค่าในระดับปานกลาง กล่าวคือ เมื่อเกษตรกรได้รับความรู้เพิ่มขึ้น ก็สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามไปด้วย แต่หากเกษตรกรมีความรู้ที่น้อย ก็อาจไม่รู้วิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องได้

ข้อมูลด้านปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกร

ปัญหาและอุปสรรค ของเกษตรกรในการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตร ที่สำคัญ คือ ขั้นตอนและวิธีการในการผลิตที่ยุ่งยาก และต้องใช้ระยะเวลาในการผลิตนาน ทำให้เสียเวลา สารสกัดจากพืชบางชนิดมีกลิ่นเหม็น ทำให้ผักที่ฉีดพ่นมีกลิ่นเหม็นตาม เมื่อเกษตรกรนำผลผลิตผักไปจำหน่ายยังตลาด มักขายไม่ได้ราคาเพราะผักมีกลิ่นเหม็น ผู้บริโภคไม่ชอบ และเมื่อนำสารธรรมชาติทางการเกษตรมาใช้แล้ว ยังมีแมลงเข้าทำลายอยู่ เพราะสารสกัดเก็บไว้นานไม่ได้ สิ่งที่เกษตรกรมักพบอยู่เสมอคือคุณภาพของสารสกัดเสื่อมเมื่อเก็บไว้ระยะนาน เกษตรต้องฉีดพ่นสารบ่อยครั้ง เพราะสารสลายตัวได้เร็ว และต้องมีการเอาใจใส่เป็นพิเศษเพราะพืชอาจถูกรบกวนจากศัตรูทางการเกษตรได้ง่าย

ทั้งนี้ เกษตรกรให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาความยั่งยืนของการปลูกผักโดยใช้สารธรรมชาติทางการเกษตร โดยมีการส่งเสริมให้มีการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเห็นผลในระยะยาวและเป็นการปรับสภาพดินสู่ธรรมชาติ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่เกษตรกรที่สนใจทั่วไป อย่างทั่วถึง รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุน และช่วยเหลือในด้านของวัสดุ และอุปกรณ์ พื้นฐานทั่วไป ในการผลิตสารธรรมชาติทางการเกษตรขึ้นใช้เอง

อภิปรายผล

1. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีผลต่อความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกร กล่าวคือ เมื่อเกษตรกรมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่อยู่เสมอ ทำให้เกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้น และมีการปฏิบัติที่ถูกต้องซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญเลิศ (2538) ที่พบว่า การติดต่อและพบปะกับเจ้าหน้าที่ มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จระดับต่าง ๆ ของกลุ่มแม่บ้าน

เกษตรกร กล่าวคือแม่บ้านเกษตรกรจะได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่และนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในกลุ่มของตน

2. ระดับการศึกษา มีผลต่อ ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกร กล่าวคือ เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาที่สูง สามารถมีความรู้ความเข้าใจต่อการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นันทน์ภัส (2550) ที่พบว่าเกษตรกรที่มีการศึกษาดำกว่าหรือเท่ากับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีความรู้ในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกวิธีน้อยกว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

3. การได้รับข่าวสารด้านสารธรรมชาติทางการเกษตรผลต่อความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกร กล่าวคือ เกษตรกรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสารธรรมชาติทางการเกษตรอยู่เสมอ สามารถสะสมประสบการณ์ความรู้ที่ได้รับ และตามทันข่าวสารการเกษตรต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาพ (2542) ที่พบว่า การได้รับข่าวสาร เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชของเกษตรกร กล่าวคือ เกษตรกรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารการป้องกันกำจัดศัตรูพืช มีความรู้และสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องมากกว่าเกษตรกรที่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสาร

4. การเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงาน มีผลต่อ ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกร แสดงว่าเกษตรกรที่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรมากอาจมีการเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงานน้อย เนื่องจากปัจจุบันมีสื่อต่างๆ มากมาย ที่เกษตรกรสามารถเข้าถึง และรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ เหล่านั้นได้ จึงไม่จำเป็นต้องเข้ารับการฝึกอบรมเสมอไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาพ (2542) ที่กล่าวว่า การได้รับข่าวสารจากสื่อต่างๆ ที่ปัจจุบันสื่อเหล่านั้นสามารถเข้าถึงเกษตรกรได้โดยง่าย ช่วยเพิ่มความรู้และนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องได้

5. การเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงานมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผัก กล่าวคือ กลุ่มเกษตรกรเมื่อได้ เข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงานแล้ว สามารถนำความรู้ที่ได้รับ และประสบการณ์การจากการฝึกอบรม นำมาปฏิบัติได้อย่างถูกวิธี ส่งผลให้การผลิตพืชโดยใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธนา (2547) ที่พบว่า การเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงาน ของเกษตรกรจะช่วย ให้เกษตรกร สามารถใช้สารสกัดจากธรรมชาติ โดยวิธีกล และชีววิธี ได้ดีกว่าการรับความรู้เพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอข้อคิดเห็นบางประการ อันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางให้ความรู้ คำแนะนำแก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรมีการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรให้ประสบความสำเร็จมากขึ้น รวมทั้งอาจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีการให้ความรู้ อบรมและศึกษาดูงานให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกผัก ทั้งวิธีการใช้และการตลาด เพื่อเพิ่มศักยภาพให้เกษตรกรด้านการผลิตให้สูงขึ้น
2. เจ้าหน้าที่ ส่งเสริม ควรให้การดูแล เอาใจใส่ และ ให้ความรู้เกี่ยวกับการ ใช้สารธรรมชาติทางการเกษตร กับเกษตรกรในพื้นที่ของตนเองให้มากขึ้น
3. ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูกผักมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสารธรรมชาติทางการเกษตรใช้เอง และเป็นการสร้างความสามัคคีภายในชุมชน
4. ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความช่วยเหลือเกษตรกรที่มีอาชีพหลักในการ ปลูกผัก ส่งเสริมให้มีการปลูกผักโดยใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรอย่างถูกวิธีจนประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่เกษตรกรรายอื่น และเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ด้านการปลูกผักที่ปลอดภัยโดยใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรแทนสารเคมี ให้แก่เกษตรกรหรือผู้ที่สนใจต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การศึกษาความรู้และการปฏิบัติ ของเกษตรกร เกี่ยวกับการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรในการผลิตผักอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ให้ครอบคลุมถึงปัจจัยในทุกแง่มุม และบังเกิดผลดีแก่เกษตรกรผู้ปลูกผักมากยิ่งขึ้น — ควรมีข้อเสนอแนะในการวิจัยเพิ่มเติมครั้งต่อไปดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาความยั่งยืนของการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตร ในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
2. ควรมีการศึกษาลักษณะของการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรที่เหมาะสมของเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการปลูกผักปลอดภัย
3. ควรมีการศึกษาถึงต้นทุน และผลตอบแทนในการใช้สารธรรมชาติทางการเกษตรของเกษตรกร ในจังหวัดเชียงใหม่ ว่ามีความคุ้มค่าในการลงทุนหรือไม่ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยต่อไป